

EVRENSEL BİR DEĞER OLARAK BARIŞ VE BARIŞ EĞİTİMİNİN TARİHÇESİ

Yrd. Doç. Dr. **Özgür AKTAŞ****
Prof. Dr. **Mustafa SAFRAN***

Özet

İnsanoğlunun yaşamına anlam katan hayatını güzelleştiren değerler vardır. Bu değerlerin başında gelenlerden birisi ise barıştır. Bu çalışmanın amacı barış kavramının ne anlama geldiğini ve bir değer olan barışın içerisinde hangi değerleri barındırdığını ortaya koymaktır. Çalışma literatür taramasına dayanmaktadır. Litatürdeki bilgilerden yola çıkılarak barış kavramı ile ilgili bilgilere ve tartışmalara yer verilmiştir. Barış devletlerarasında antlaşmayla sağlanabilen bir kavram olabilmektedir. Bunun yanında devletler kendi içyapılarında da barış dolu bir yaşam arzu etmektedirler. Barış kavramı bireylerin diğer bireylerle aralarındaki ilişkilerinde olması arzu edilen bir değerdir. Barış sadece savaşların ve şiddetin yokluğu anlamına gelmemektedir. Bununla beraber huzur, güven, refah, adalet, eşitlik gibi kavramları da içermektedir. Barış aynı zamanda insanın kendi iç huzurunu da içerir. Yine barış dolu bir ortamda doğaya ve insan dışındaki canlılara karşı da saygı vardır. İdeal olan barış savaşların ve şiddetin olmaması anlamına gelen negatif barış değildir. İdeal olan barış savaşların ve şiddetin olmadığı bunlara ek olarak adaletin, eşitliğin olduğu pozitif barıştır. Pozitif barışın olduğu yerde ayrımcılık ve ötekileştirme yoktur. Buralarda söz ve basın hürriyeti vardır. Yine pozitif barışın olduğu yerlerde adaletli seçimler yapılmaktadır. Birleşmiş Milletler ve UNESCO gibi kuruluşlar barışın öğretilebilir bir değer olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu nedenle UNESCO eğitim programlarına barış değerini de katmıştır. “Nobel Barış Ödülü” ise dünya barışına katkı sağlayan insanları onurlandırmak için verilmektedir. Diğer bir taraftan da Barış Eğitimi 19. yüzyılın başında tarih biliminin ve din eğitiminin bir parçası olarak görülürken 20. yüzyılın ikinci yarısında bağımsız bir disiplin olarak kendisini kabul ettirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değer, Barış, Barış Eğitimi, Tarih eğitimi.

SUMMARY

PEACE AS A UNIVERSAL VALUE AND THE HISTORY OF PEACE EDUCATION

Abstract

There are some values adding a meaning into human's life and beautifying it. Of these values, peace is the leading one. The purpose of the current study was to

** Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı

* Gazi Üniversitesi Tarih Eğitimi Anabilim Dalı

determine what the concept of peace means and what kind of values it bears within peace, a value. The study was carried out on literature scanning. Depending on the knowledge obtained in the literature, information concerning the concept of peace and discussions were given place. Peace could be a concept that can be obtained through treaties between states. On the other hand, nations desire a life full of peace within their inner structures. The concept of peace is a value one wishes to have between individuals.

Peace does not only mean lack of wars and violence, but it also contains such concepts as comfort, trust, prosperity, equality, justice and so on. Peace has also quietude in itself. Again, there is respect for nature and living creatures other than human being in a place full of peace. What is ideal is not negative peace which means having no wars and violence. Ideal peace is a positive one where there are no wars and violence, in addition to that justice and equality. There is no discrimination and othering in a place where positive peace exists. There is freedom of expression and press. Again, fair elections can be made in the places where positive peace exists. Such institutions as United Nations and UNESCO stress that peace can be taught. Therefore UNESCO added the value of peace in their programs. “Nobel Award for Peace” has become an award granted to honor people contributing to world peace. On the other hand, while Peace Education was regarded as a part of the science of history and religious education in the 19th century, it was adopted as an independent discipline in the second period of 20th century.

Keywords: Value, Peace, Peace Education, History education

İnsanoğlunun yeryüzündeki varlığıyla beraber savaşların da başladığı bilinmektedir. İnsanoğlu bir yandan savaşlar yaparken bir yandan da savaşlara engel olmaya çalışmıştır. Bu nedenle barışın tarihi de insanlığın tarihi ile eşittir. Dinler, gelenekler ve kültürler savaşın kötülüğünden barışın iyiliğinden bahsetmiştir. İlk Çağda Yunan dünyasında da barış özlenen bir değerdir. Özellikle Peloponnesos Savaşları Yunan halkına büyük yıkımlar yaşatmış ve Yunan halkını barış özlemi içine sokmuştur. Aristophanes yazdığı tiyatro oyunları ile savaşın kötülüğünü ve barışın kıymetini Yunanlılara göstermeye çalışmıştır. Aristophanes 414 yılında yazdığı *Kuşlar* adlı tiyatro oyununda savaşlardan bıkan iki Atinalının insanların arasından ayrılarak kuşların arasında yaşamasını konu almaktadır. Aristophanes’in barış için yazdığı diğer bir oyun ise “Kadınlar Savaşı”dır. Erkeklerin savaş severliğinden bıkan kadınlar, erkekler savaştan vazgeçinceye kadar onlarla konuşmama kararı alır. Sonuçta kadınların mücadelesi galip gelmiş, Atina ile Sparta barış masasına oturmuştur. Aristophanes 421 yılında yazdığı “*Barış*” adlı oyunda yine barışın değeri ve savaşın kötülüğünü anlatılmaktadır. Bu oyun Devlet Tiyatroları tarafından da oynanmıştır. Bu tiyatro oyunu ilk defa 421 yılında Atina ile Sparta arasında imzalanacak olan Nikias Barışı’nın hemen öncesinde oynanmıştır (Aristophanes, 2011: 181). Barış oyununa göre Savaş Tanrısı, Barış Tanrıçasını dipsiz bir kuyuya hapsetmiştir. Bu nedenle yeryüzünü savaş ve cinayetler kaplamıştır. İnsanlar savaşlardan yorulmuşlar, bolluk ve bereket gitmiştir. Çiftçilerin, tüccarların, sanatçıların, işçilerin, yerlilerin, yabancıların, adalılarının yani herkesin amacı tanrıçaların yücəsi, bağcılarının gözbebeği, kutlu barışı dipsiz kuyudan çekip çıkarmaktır. Kargı ve kal-

kan satıcısı ticari kârları için mevcut durumdan memnundurlar. Çapacı ve orakçılar ise barışı arzu etmektedirler. Barış zamanında kargı ile kılıcın devri sona ermekte çiftçilerin devri başlamaktadır. Savaşta zırh ve miğfer; barışta ise orak değer kazanmaktadır. Çiftçiler savaş değil zeytin, incir, üzüm bağları ve tarlalarda menekşeler istemektedir. Barış; bolluk, bereket ve çocuk demektir. “Sparta kodamanları” barışı kovarak savaşı getirmişlerdir. Çünkü savaş zenginlere kazanç; fakirlere ise yıkım getirmektedir. Yazara göre savaşı kışkırtanlar evde aslan, savaşta ise tilki kesilmektedir (Aristophanes, 2011: 249-311).

Barış kavramının hangi anlama geldiği insanlığın barışa ulaşip ulaşamayacağı konusunda muhakeme yapanlardan birisi de Tolstoy’dur. Rus edebiyatçının iç dünyasında barış kavramı hakkında derin muhasebeler yaptığını eserlerinde görmekteyiz. Tolstoy, insanlığın savaşı ortadan kaldıracığı konusunda oldukça umutsuzdur. Çünkü insanlar arasındaki çıkarlar savaşı ortadan kaldırmaya engeldir. Ayrıca iktidarlarını korumak isteyen hükümetler ordulara ve silahlara ihtiyaç duymaktadırlar. Hükümetler bu iktidar araçlarını ortadan kaldırmak istemezler dolayısıyla savaş da ortadan kaldırılamaz. Tolstoy’un savaşların ortadan kaldırılarak ebedi barışın gerçekleşebileceğine olan umutsuzluğunu “Savaş ve Barış” romanında da görmekteyiz. Roman kahramanlarından Piyer “öyle bir zaman gelecek ki artık savaş olmayacak” şeklindeki sözlerine romanın başka bir kahramanı olan Yaşlı Prens alay ederek “Damarlarındaki kanı boşaltıp su doldur, işte o zaman savaş olmaz” şeklinde cevap vermiştir (Tolstoy, Savaş ve Barış I, 575). Vamık Volkan ise, barışın önünde en büyük engellerden birisinin “kolektif bellek” olduğunu dile getirmiştir. Toplumlar yaşadıkları acıları gelecek kuşaklara da aktarmaktadır. Bu durum da toplumlar arasında barışı sağlama ve barışı kalıcı kılmayı engellemektedir (Volkan, 1996: 118). İnsanoğlunun barışa ulaşip ulaşamayacağı tartışmalarının yanı sıra bütün barışların iyi olup olmadığı da tartışma konusudur. Çünkü dünyada yapılan bazı barışların, huzur getirmediği gibi büyük savaşlara neden olduğu görülmüştür. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra imzalanan Mondros Mütarekesi Türklere ve Versay Antlaşması da Almanlara adeta yaşam hakkı tanımamıştır. Bu antlaşmalar adaletsiz antlaşmalardır. Bu antlaşma maddelerine karşı iki halk da fazla sabır gösterememiştir. Türk Milleti, Kurtuluş Savaşı’na başlayarak bu haksız ve adaletsiz barış antlaşmasını geçersiz kılmıştır. Almanlara imzalattıkları Versay Antlaşması ise İkinci Dünya Savaşı’nın en büyük nedenlerinden birisi olmuştur. Bu nedenle yapılan barış tarafların iyiliğine olmalıdır. İçerisinde adalet taşıyan ve tarafların iyiliğine olan barış “Pozitif Barış”tır. Zorla imza ettirilen, adalet niteliğinden yoksun barışlar, gerçek barış niteliğinde değildir. Bu tür barışlara ise “Negatif Barış” denilmektedir. Barış, sadece uluslar arasında değil kişiler arasında da olabilir. Bununla beraber barış kavramı sadece şiddetin yokluğu değil, huzur, refah ve adaleti içeren değerlerle bir bütün olabilir. Bilginin ve algıların hızla değişebildiği dünyamızda barış kavramının yeni tanımlara ihtiyaç duyabileceği yeni değerleri kapsayabileceği de düşünülmektedir. Fakat unutulmaması gereken bir nokta vardır. Barış kavramı da savaş kavramı gibi ikircikli bir role sahip olabilmektedir. Devlet adamları, din adamları ve inanç önderleri barışın öneminden bahsederken savaş zamanının da ise ölmenin ve öldürmenin kutsallığını vurgulamaktadırlar. Diğer bir husus ise barış için çalışan gruplar silahlanmanın kötülünden bah-

setmektedir. Fakat şunu da unutmamak gerekir barış kimi zaman savaşlarla ya da silahlarla korunmaya ihtiyaç duyabilir. Birleşmiş Milletlerin barışı koruma operasyonları bu durumun en açık kanıtıdır. Birleşmiş Milletler tarafından barışı koruma operasyonu ilk defa 1948 yılında Arap- İsrail anlaşmazlığı nedeniyle Filistin’de gerçekleştirilmiştir (Yalçınkaya, 2008: 226). Barışı koruma operasyonlarının yaklaşık üçte biri Afrika’da gerçekleştirilmiştir. Sudan, Burma, Somali, Liberya, Nijerya, Haiti, Kongo gibi ülkeler ciddi boyutlarda etnik çatışmaların yaşandığı yerlerdir (Yılmaz, 2007: 19) Barışı koruma operasyonlarının artmasında Soğuk savaş sonrası dönemdeki iç karışıklıklar da etkili olmuştur. Yapılan altmış dört operasyonun ellisi 1989 yılından sonra gerçekleştirilmiştir (Akad, 2011: 47). Türkiye de barışa koruma operasyonlarına destek vermiştir ve vermektedir. Türkiye Afganistan, Kosova, Lübnan, Bosna-Hersek, Sudan Somali karasuları ve Irak’ta icra edilen barışı destekleme hareketlerine katkı sağlamaktadır. Bunun yanında Türkiye dünya barışını korumaya destek olmak amacıyla gözlemci olarak da görev yapmaktadır (www.tsk.gov.tr).

Çalışmanın Amacı:

Bu çalışmanın amacı evrensel bir değer olarak barışın tanımının nasıl yapıldığını ve barış eğitiminin tarihçesini literatürdeki bilgilere dayanarak sistematik bir şekilde açıklamaktır.

Çalışmanın Yöntemi:

Çalışmanın yöntemi literatür taramasına dayanmaktadır.

Problem Cümlesi: Evrensel bir değer olarak barış kavramı hangi anlama gelmektedir ve barışın eğitim içerisindeki rolü nedir?

Alt Problemler:

1. Barış nasıl tanımlanmıştır ve hangi değerleri barındırmaktadır?
2. Barışın değerinin eğitim içerisindeki yeri nedir?
3. Barış eğitimi ve barış eğitiminin tarihçesi nedir?

Araştırmada problem cümlesinden ve üç alt problemden yola çıkılarak araştırma sorularına cevap aranacaktır

Bulgular

1. Barış nasıl tanımlanmıştır ve hangi anlama gelmektedir?

Barış pek çok bilim ve düşünce adamı tarafından değişik ifadelerle tanımlanmıştır. Türk Dil Kurumu sözlüğü barışı şu şekilde tanımlamıştır: Barışma işi, savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar, uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortamdır (tdk.terim.gov.tr). Genel anlamıyla barış (sulh) bir devletin harp hâlinde bulunmadığı durumu ifade eder. Başka bir deyimle, bir devletin harpten evvelki ve barış antlaşmasından sonraki

durumunu belirtir. Hukuki tanım olarak “milletler arası sulh birbirine karşı harpte olan devletlerarasında dostluk münasebetlerinin yeniden kurulmasıdır (Bayat, 1985: 74). Lyon’a göre barış; herkesin çatışma, ön yargı, düşmanlık ya da haksızlık gibi engeller olmadan yaşayabilmesi ve başarılı olabilmesidir. Barış; her bireyin diğer tüm bireylerin haklarını tam olarak kazanması için üzerine düşen tüm sorumluluğu yerine getirmesiyle sağlanan bir durumdur. Barış; çatışmaya ve farklılıklara hoşgörü ve esneklikle tepki verme sürecidir (Schrumpf, Crawford ve Bodine, 2007: 164). Barış, şiddeti önleme hedefini ve sosyal adaleti de içermektedir (Vriens ve Aspeslagh, 1985: 15). Latin dilinde barış “Pax” kelimesinin karşılığıdır. Yunan dilinde ise barış, “Eirene” olarak ifade edilmektedir (Chatfield, 2001: 11).

Dinler ve inanışlar da barışın değerini vurgulamıştır. “İslam,” barış anlamına gelmektedir. Hz. Muhammed, Hz. İsa, Hz. Musa barışın önemini vurgulamışlardır. Buddha, barışın sembolü olarak bilinmektedir. Eski çağlardan beri haksız savaş yasaklanmıştır. Taoizm şiddete meyilli olmayı yasaklamıştır Taoizm inancında silahlar şeytanın bir aleti olarak bilinir. Lao-Tzu; hırsla, politik güçlere ve dünya hâkimiyetine karşıdır (Harris, 2010: 11). Tzu, hükümeti şeytani bir gereklilik olarak görmüştür. Bunun yerine evrensel kardeşliği, silahsızlanmayı ve insan doğasının iyi tarafını ortaya çıkarır. Hinduizm’de ise barış aydınlanmış bir akıldan gelmektedir. Hindular bütün insanlara saygı duyarlar çünkü insanlar gerçeğin ve barışın ruhunu taşımaktadır. Savaş insan doğasının ve inancın bozulması olarak değerlendirilir. İnsanın iç huzuru ile savaştan kaçınacağına inanılır. İslam dini tüm insanlığın barışa ulaşması amacındadır. Selamlaşma bir anlamda da barış seninle olsun demektir (Souza, Sperb, McCarthy ve Biaggio, 2006: 59).

Barış; Müslümanlığın yanı sıra hem Hıristiyanlık hem de Museviliğin değer verdiği kavramlar arasındadır. Yahudilerde barış “Shalom” anlamındadır. Birlik ve bütünlüğün simgesidir. Müslümanlarda ise “Selam” insanların karşısındakine olan güveninin bir eseridir. Barış, ayrıca Müslüman dünyasının ilme verdiği bir ürünün eseri olarak da kabul edilebilir. Hıristiyanlarda barışın anlamı sevgi ve güvendir. Güven duygusu barışın bir tamamlayıcısı olarak görülmektedir (Calleja, 1994: 3-4). Çinlilerin kullandığı Mandarin Alfabesine göre ise barış kelimesi üç şekilde tasvir edilmektedir. Bu işaretlerden birincisi ağızda bulunmakta ve ekonomik refahı temsil etmektedir. İkinci işaret, başının etrafında çatı bulunan kadındır. Bu işaret sosyal güvenceyi temsil etmektedir. Üçüncüsü ise beraber atan iki kalptir. Bu işaret ise güvenliği temsil etmektedir (Yalçınkaya, 2008: 306).

Barış sadece uluslararası şiddeti engelleme değil, aynı zamanda insanoğlu ve doğa arasındaki uyumu da kapsamaktadır (Wilson, 1985: 203). Kimilerine göre ise barış, savaşa karşı kavga vermektir. Yani savaşa karşı savaştır (Burns ve Delisle, 1933: 675). Tarih boyunca barış, tartışmaların odağında olmuştur. Barışın, bütün taraflarca iftiraya ve yanlış anlamalara maruz bırakıldığı zamanlar da olmuştur. Shakespeare barışı; savunmasız, ezilmiş ve fakir olarak tanımlamıştır (Cortright, 2008: 1). Savaş için mücadele edenlerin barış için mücadele edenlerden ellerinin daima kuvvetli olduğunu görmekteyiz. Mecazi bir deyişle “barış, savaş dışında başka şeyler için hazırlanmaktadır, barış belki hiç yolculuk etmemek için açılmış bir yoldur, belki de hiç yolculuk edilmeyecek hatta hiç inşa edilmemiş bir yoldur” (Burns ve Delisle, 1933: 678).

Barışın tanımında olduğu gibi barışın hangi değerleri barındırması gerektiği konusunda da bilim adamları arasında fikir birliği bulunmamaktadır. Oktay; uzmanların üç türlü barıştan söz ettiğini dile getirmiştir. Birincisi “*Pax Romana*”, ikincisi “*Müzakereci Barış*” üçüncüsü ise “*Kalıcı Barış*”tır (Oktay,2012: 75). Howard; barışı düzenin ve adil bir toplumun devamı olarak görmüştür. Barış, sadece savaşın yokluğu anlamına gelmemektedir. Barış güçlüler tarafından istismara uğratılabilir ve kötüye kullanılabilir. Pek çok düşünür basitçe çatışmanın olmadığı ortam olarak tanımlanan “*negatif barış*” ile adaletin bulunduğu “*pozitif barış*” tabiri arasında fikir birliğine varamamıştır. Norman Cousins, barışın kölelik olabileceği gibi özgürlük olabileceğini de yazmıştır. Gerçek barış günümüzde olduğundan daha adaletli ve daha özgür bir dünyanın olması anlamına gelmektedir. Johan Galtun, şiddet ve adaletsiz bir netice taşıyan negatif barışı, yapısal şiddet kavramı olarak adlandırmıştır. Brezilyalı rahip ve teolog Leonarda Boff, negatif barışı elitlerin ve toplumdaki radikal grupların ihtiyaçlarını ve çıkarlarını koruyan, sonunda şiddete yol açacak bir durum olarak tanımlamıştır. Gandhi ise eylemsizliğe barıştan daha çok vurgu yapmış ve adaletsizliğin üstesinden gelinmesinin önemine dikkat çekmiştir (Cortright, 2008: 7). Schmid, negatif barışın uluslararası sistemin kontrolünde olduğunu; pozitif barışın ise eşitlik, iyi bir yaşam, en iyi durum olarak kabul edilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Schmid, 1968: 223). Yine bazı görüşlere göre negatif barış şiddetin olmaması, pozitif barış ise huzur dolu bir ortamda insanların etkileşim ve işbirliği içinde bulunmasıdır (Tabachnick, 1990: 169). Mithat Sancar, pozitif barışın siyasal, hukuksal ve kültürel tedbirler ve yöntemlerle gerçekleştirilebileceğini dile getirirken, negatif barışın militer güçlerle yapıldığını söylemiştir (Bilgen, 2010: 10). Negatif barış insanoğlunun kısa süreli iyiliğine olacakkken; pozitif barış ise insanların uzun süreli faydasıdır (Wagner, 1998: 4). Bunlara ek olarak pozitif barış demokratik süreç ve özgür seçimleri de içeren evrensel haklarla ilişkilidir. Barışın amacı herkes tarafından paylaşılması gereken bir kamu yararını da içermektedir (Burns ve Delisle, 1933: 681). Kant’ın ise üzerinde durduğu konu ebedî barıştır. Ebedî barış, bütün dünyaya egemen olan kanuni bir düzenin oluşturulması ve insanlığın en yüksek hedefi ile değeridir (Hirş, 1947: 284). Kant, bir barış antlaşmasının yeni savaşların bahanesi olabilecek maddeler içermemesi gerektiğini işaret eder. Antlaşmalar iyi niyet ve açıklık üzerinden yapılmalı, art niyetli hesaplar taşımamalıdır (Oktay, 2012: 91). Barış, savaşın sona ermesi, savunma, güvenlik, hatta zafer olarak da adlandırılabilir. Barış herkesin birbiri için fedakârlıkta bulunmasıdır ama barış bir tarafın kendini feda etmesi anlamına gelen “*Alturizm*” anlamına da gelmemektedir (Burns ve Delisle, 1933: 681). Amerika Birleşik Devletleri’nde siyah ırka mensup olan nüfusun özgürlüğe kavuşmasında büyük rolü olan William Lloyd Garrison 1838 yılında gerçekleşen “*İnsanlar Arası Barışı Tesis Etme Kongresi*” için bir bildiri hazırlamış kılıcın sabana, kargının orağa dönüşeceği ve insanların savaş sanatını öğrenemeyeceği bir zamanı hayal etmiştir. Şiddeti reddeden gruba da mensup olan Garrison silah üretenlerin, satanların ya da ölümcül silahlara sahip olanların Tanrının Oğlu’nun yeryüzündeki barışçıl egemenliğine karşı çıktığını dile getirmiştir (Tolstoy, 2009: 13). Barış uluslararası kuruluşlar tarafından da değer olarak kabul edilmiştir. 1901 yılından beri Alfred Nobel’in ölüm tarihi olan Aralık ayında fizik, kimya, tıp, edebiyat ve barışa hizmet

olmak üzere beş dalda ödül verilmektedir. Barışa hizmet ettiği kabul edilen kişiler ise “Nobel Barış Ödülü” ile onurlandırılmaktadır (Bilgiç, 2012: 263).

2. Barış değerinin eğitim içerisindeki yeri nedir?

Birleşmiş Milletler genel sekreterliği, Birleşmiş Milletlerin genel amacının savaş ve şiddet kültüründen barış ve şiddetsiz bir ortama geçmeyi amaçladığını yazmaktadır. Barış kültürü; sosyal etkileşime dayanan özgürlük, adalet, demokrasi, insan hakları, tolerans, dayanışma, şiddeti reddetme, çatışmaları ve şiddetin çözümünü diyalog yoluyla çözmeye çalışmaktadır (Oppenheimer, 2010: 103). Birleşmiş Milletler ve UNESCO 1995 yılında aldıkları kararlar 1996 yılını Tolerans (Hoşgörü) yılı ilan etmişlerdir. UNESCO hoşgörüyü şiddet dolu ortamlardan, huzur dolu ortamlara geçmeyi işaret etmiştir. Eğitim ise hoş görünün yaygınlaştırılması için en etkili yol olarak kabul edilmiştir. Eğitim insanlara ön yargılarından kurtulma fırsatı sağlamaktadır. İnsanlar kararlar alırken eleştirel düşünebilmeli ve ahlaki kurallara göz önünde bulundurmalıdır (Page, 2007: 6).

Birleşmiş Milletler, uluslararası yardımlaşma ve devletlerarası işbirliğini amaçlamaktadır. Eğitim kişiliğin tam bir gelişimini, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygının yaygınlaşmasını sağlamalıdır. Eğitim ırklar ve dinler arasında hoşgörüyü hedeflemeli, Birleşmiş Milletlerin barışı koruma çabalarına destek vermelidir (Koullapis, 1994: 274). Eğitim insanlar arasındaki iletişimi güçlendirir, insanın fiziksel ve ruhsal gelişimine hizmet eder. Barış eğitimi de insanlar ve gruplar arasındaki iletişimin, iş birliğinin güçlenmesi olarak da tanımlanabilir (Okechukwu, 1979: 382). Barışın eğitimle mümkün olup olmayacağı uzun zamandır tartışma konusudur. Eğitimi insan davranışlarını arzu edilen yönde değiştirme süreci olarak kabul ettiğimize göre bilişsel, duyuşsal ve becerisel davranışlarımızı savaşların önlenmesi ve barışın korunması üzerine yoğunlaştırabiliriz (Demirtaş, 1991: 42). Mahatma Gandhi'ye göre eğer gerçek barış isteniyorsa işe çocuklardan başlanmalıdır. İbrahim Issa, barış ve demokrasi eğitimi bebeklere anne sütüyle beraber verilmelidir diyerek barış kavramının erken yaşlarda öğretilmesinin önemini dile getirmiştir (Noe, 2008: 143). Barış değerinin okul öncesi dönemde verilmesini savunan görüşlere göre ise insanlar çocukken kazandıkları değerleri hayatları boyunca unutmazlar ve bu değerleri bu yaşlarda kazanmaları kolaydır. Bu yüzden barış okul öncesi eğitimde de bir değer olarak çocuklara verilmelidir (Bar-tal, Rosen ve Nets-Zehngut, 2010: 34). Eğitim aynı zamanda çocuklara şiddeti önleme, saygı, eşitlik, demokrasi, diyalog ve işbirliği değerlerini vermelidir. Eğitim çocuklardan fikirlerini geliştirmelerini ve özgürleştirmelerini hedeflemektedir. Dünyayı gelecek nesiller için yaşanabilir kılmayı öğretmek de eğitimin temel görevlerindedir (Hakvoort, 2010: 292). Barışın eğitim ile mümkün olup olamayacağına cevap arayan Piaget'e göre ise çocuklarda barış kavramını yerleştirmek için sık sık savaş karşıtlığına başvurulmaktansa bütün insanları kapsayan evrensel değerlere dikkat çekmek daha önemlidir. Barış için yapılması gereken başka bir şey ise sadece kendi çıkarlarımızı düşünmekten ziyade tüm insanlığın çıkarlarını düşünmek, bu nitelikteki eğitime de pedagojiyi yerleştirmektir. Böylece gerçek barışa ulaşmada eğitim bize önemli kolaylık sağlayacaktır. Barış için bir tarafın iyiliğine çözüm bulmak yerine karşılıklı anlayış önemlidir (Piaget, 1989: 6).

Semih Aktekin “Türkiye’de tarih eğitiminde toplumsal barışın tarafları kimlerdir?” başlıklı konuşmasında öğretmenlerin tartışmalı konuları anlatmaktan ve eleştirel düşünmekten kaçmamaları gerektiğini belirtmiştir. Türkiye’de öğretmenlerin üç tarzda davrandıklarını eklemiştir. Bunlar: Kaçınanlar, durumu kurtaranlar ve risk alanlar olarak sınıflandırılır. Eğitimde demokratik ortamın gerçekleşmesi için risk alan öğretmenlere ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. “Eğitim, Barış ve İhtilaf” başlıklı konuşmasında ise Lyn Davies, barış eğitimi tabirinin “çatışma eğitimi” bağlamında kullanabileceğini söylemiştir. Çatışma eğitiminin sadece tarih ve sosyal bilgileri kapsamaması aynı zamanda başka derslerde de verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Davies, Irak’ta bir matematik dersinde öğretmenin “Bir mücahidi öldürmek için şu kadar kaleşnikof gerekiyorsa on mücahidi öldürmek için ne kadar kaleşnikof gerekir? Sorusunu öğrencilere sorduğunu dile getirmiştir. Bu durum da savaş ve çatışma yaşayan ülkelerde barışın eğitime katılmasının önemini bir kez daha göstermiştir (Bilgen, 2010: 8-10). Eğitim barışı sağlamaya hizmet edecekse şiddeti önlemeyi temel ilke edinmelidir. Şiddeti önleme ise tolerans, özgürlük, doğruluk ve eşitlik, sorumluluk, dayanışmanın oluşturduğu sosyal adaleti de içermelidir (Vriens ve Aspesagh, 1985: 15). Barış teorisyenleri barışı gerçekleştirmek için üç yolun olduğuna işaret ederler: Birincisi barışı koruma, ikincisi barış yapma, üçüncüsü ise barışı inşa etmedir. Barışı koruma güce dayanır, barış yapma taraflar arasında bir çözüm yolu bulmakla mümkündür. Barışı inşa etme ise öğrencilerin zihninde barışı arzulanabilir bir değer haline getirmekle mümkün olabilir (Harris, 1999:300).

Labbe ve Puech, savaşı ve barışı çocuklara basitleştirerek anlatmıştır. Barış bir çiftçinin tarlasına benzetilmektedir. Eğer bir çiftçi tarlası için çalışmazsa tarla çöle döner, eğer insanlar da barış için emek harcamazlarsa barış kaybedilir, şiddet ve çatışma ortamı doğar. Çünkü barış kendisinden oluşabilecek bir süreç değildir. Aileler çocuklara nezaketli ve kibar olmayı öğretirler. Böyle davranmak her zaman kolay davranışlar değildir. Barış için de aynı şey geçerlidir. Barış da eğitim gibidir. Kurallara uymak, yasalara göre hareket etmek, doğal gücü denetlemeyi öğrenmek gerekir. İnsanlar için bu çabalar zor olabilir. Ancak insanlar eğitim gibi barışın yararını uzun sürede görebilirler (Labbe ve Puech, 2006: 17).

Hollandalı bir öğretmen olan Herman Molkenboer 1886 yılında “The School and Peace Thought” (okul ve barış düşüncesi) adında yayınladığı kitapta eğitimdeki çifte standarta dikkat çekmişti. Molkenboer’a göre din eğitiminde düşmanları bile sevmek öğretilirken, tarih programlarında ulusalcılık yüceltiliyor ve diğer insanlara karşı nefret aşılanıyordu. Molkenboer’e göre tarih ve coğrafya programları ahlaki değerlerle harmanlanmalı ve dünyadaki diğer barış dernekleri ile iş birliği yapılmalıydı (Bjerstedt, 1993: 165). İnsanlığın yaşadığı savaşlar ve barışlar tarih bilimi yoluyla gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Eğitimciler tarih biliminin savaşlara değil barışa hizmet etmesi gerektiği fikrini ve umudunu taşımaktadır. Londra’da 1891 yılında toplanan “Evrensel Barış Kongresi” bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildirin üçüncü maddesinde tüm tarih öğretmenlerinden savaşların her çağda, insanlığa korkunç zararlar verdiğini ve bütün savaşların genellikle, eften püften nedenlerden çıktığı gerçeğini öğrencilere anlatmaları istenmiştir (Aktaran Tolstoy, 2009: 130). Bahsedilen maddede yer alan savaşların insanlığa zarar verdiği fikri doğrudur fakat savaşların nedenleri çok çeşitlidir. Savaşların nedeninin gerçek

tespitini yapmadan barışçı bir dünya hayalini kurmak oldukça zordur. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra insanlık ölümcül silahlardan büyük acılar çekmiştir. Bu nedenle eğitimin diğer alanlarında olduğu gibi tarih biliminin de barışa katkı sağlamasındaki rol tartışılmaya başlamıştır. Eğitimciler barış değerinin tarih dersi ile verilebileceğini düşünmektedir. Burada önemli olan savaşları anlatırken kullanılan dil ve ifadelerdir. Çünkü geçmişte savaşlar yaşanmıştır bu inkâr edilemez. Ancak savaşlar anlatılırken genç kuşaklara düşmanlık hissi aşılayacak ifadelerden ve anlatım tarzından uzak durmak gerekmektedir. Bu noktada İlhan Tekeli barışçı tarih yazarlarının zorluklarla ve ön yargılarla da karşılaşabileceğini vurgulamaktadır. Tekeli'ye göre tarihçi objektif olmalı, empati kurabilmeli, çatışan grupları dünya vatandaşlığı gibi bir evrensel temada birleştirebilmelidir (Tekeli, 2010: 156-157). Tarih eğitimcilerinin barışı soylu bir amaç olarak kabul etmeleri ve gelecekte en umutsuz zamanlarda bile barışı umut etmeleri her zaman mümkündür (Page, 2000: 447). Barışçı tarih yazımı 19. yüzyıldan itibaren dünya gündemine gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise bu alanda çalışmalar hız kazanmıştır. Türkiye'de UNESCO'nun barışçı tarih yazımı konusundaki tutumuna destek vermiştir. Hasan Ali Yücel, Afet İnan, Hilmi Ziya Ülken ve İbrahim Kafesoğlu gibi eğitimciler, UNESCO'nun konferanslarında yer almışlardır. Barışçı tarih yazımı savaşları ve çatışmaları hasıraltı eden bir anlayış değildir. Tarihsel gerçekleri öğrencilere anlatmak, savaşların nedenlerini analiz etmek aynı zamanda barışın ne demek olduğunun da anlaşılması anlamına gelmektedir. Bu noktada barışçı tarih yazımı geçmişte yaşanan savaşların tarih ders kitaplarında anlatılmasına karşı çıkan görüşle uyumsuzdur. Barışçı tarih anlayışı gerçekleri saklayarak tarihi kötüye kullanma amacına da karşıdır. Barışçı tarih eğitimi tarih programlarında ve ders kitaplarında ön yargıların ve düşmanca ifadelerin ortadan kaldırılması amacını gütmektedir. Tarihsel gerçekleri çarpıtmak ya da gizlemek amacı barışçı tarih yazımının bir hedefi değildir (Safran ve Ata, 2006: 63).

3. Barış eğitimi nedir ve barış eğitiminin tarihçesi nasıldır?

Barış eğitimi alanında çalışan uzmanlar barış eğitimi, barışa ve sosyal adalete ulaşmak için şiddeti önleme amacını güden tarihsel çalışmalar olarak tanımlamışlardır. Barış eğitimi, diğer disiplinleri içine alan bir alan olmakla beraber uzun yıllar boyunca tarih biliminin bir parçası olarak kabul edilmiştir (Howlett, 2010: 35). Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda barış eğitiminin amacını savaş ve şiddet kültüründen barış ve şiddetsizlik kültürüne geçmek olarak ifade edilmiştir. Barış eğitimi; özgürlük, demokrasi, insan hakları, tolerans, dayanışma, şiddeti reddetme, tüm sorunları karşılıklı saygıyla temelden çözmeyi hedeflemektedir (Oppenheimer, 2010: 103). Barış eğitimi insanların kalbinde barışı inşa etmeyi amaçlamaktadır (Harris, 2010: 16). Genellikle barış eğitimi problemleri bölgelerde yürütülür. Bu bölgelerde etnik gerilimler olabilir. Barış eğitimi problemleri bölgeleri, barış ve huzur dolu bir yer hâline getirmeyi amaçlamaktadır (Hakvoort, 2010: 287). Avey., Johnson ve Mitchell ise barış eğitiminin başarısını çocuklara verilen tutum ve becerilerin hayata uygulanmasına bağlamışlardır. Çünkü her zaman öğrencilere verilen değerlerin davranışa dönüştüğü görülemez (Oppenheimer, 2010: 105). Öğrencilere

savaş ve barış kavramı öğretilmek isteniyorsa, bu kavramlar pedagojik olarak öğretilmeli ve sınıf ortamında mantıklı bir şekilde tartışılmalıdır (Hakvoort, 2010: 287).

Barış eğitimi barışa ulaşma stratejisini ve şiddetin tehlikesini topluma anlatma sürecidir. Barış eğitimiyle ilgilenen araştırmacıları aynı zamanda, savaşın olasılığını azaltmak, silahsızlanma için çalışmak, militarizmi engellemek, emperyalizm, nükleer silahlanma, ırkçılık, cinsel köleliğe karşı mücadele de vermektedirler (Howlett, 2010: 35). Barış eğitimcileri şiddet dolu bir toplumu, barış dolu bir topluma dönüştürme yollarını ararlar. Barış eğitimi için resmi yollarla çalışanlar olduğu gibi gönüllü gruplarda vardır. Resmi olmayan barış eğitimcileri toplumlarda ya da kabilelerde meydana gelen çatışmaların nesilden nesle geçmesini engelleyen çözümler üretmeye çalışırlar. Resmi barış eğitimi ise yazılı kayıtları olan okul gibi kurumları içermektedir. Barış eğitimi savaşın önlenmesi amacıyla doğmuştur (Hakvoort, 2010: 290). Barış eğitimi daha iyimser bir dünya yaratmayı hedeflemektedir (Haas, 1986: 89). Barış eğitimi, tolerans, anlayış, saygıyı ve savaştan kaçınmayı sağlamak açısından oldukça önemlidir (Souza, Sperb, McCarthy ve Biaggio, 2006: 59). Barış eğitimcileri ve araştırmacıları barış eğitiminin hangi konuları içermesi gerektiği hakkında farklı düşüncelere sahiptirler.

Tablo 1. Harris'e Göre Beş Başlıkta Barış Eğitimi

Küresel Barış Eğitimi
Çatışma Çözümü Programları
Şiddeti Önleme programları
Kalkınma Eğitimi
Şiddetsizlik (Gandian) Eğitim

Tablo 1'den anlaşılacağı gibi Harris Barış eğitimini beş başlık altında toplamıştır. Küresel barış eğitimi; güvenlik eğitimini, holokost eğitimini, nükleer eğitimi ve bomba eğitimini kapsamaktadır. Küresel barış eğitiminde İnsan hakları ihlalleri, etnik çatışmalar, terörizm ve etnik çatışmalar üzerine yoğunlaşmaktadır. Kültürler arasındaki farklılığa dikkat çekilerek hoşgörüyü, evrensel kimliği teşvik etmekte, silahsızlanmayı ve etnik gerilimleri en aza indirmeyi hedeflemektedir. Çatışma çözüm programları ise kişiler ve gruplar arasındaki anlaşmazlıklara dikkat çekmektedir. İletişimi arttırmak, çatışmaların sosyolojik yönünü tespit etmek, düşman imajı ve aileler arasındaki farklılıklardan kaynaklanan anlaşmazlıklara ve çatışmalara çözüm bulmaya çalışmaktadır. Şiddeti önleme programları ise çok kültürlü eğitime odaklanmaktadır. Bu program daha çok aile ve kişinin iç dünyasında olan çatışmalara yönelmektedir. Kalkınma eğitimi ise yapısal şiddete, çevre ve pozitif barışa yönelmektedir. Çevreyi ve demokrasiyi koruma amacı gütmektedir. Çevreyi korumak, tüketilen kaynakları geri kazanmak ekonomik ve sosyal gelişimi sağlamak

hedefdir. Şiddetsizlik eğitimi ise empati kurma, affetme, insan egosunu törpüleme amacı gütmektedir. Sevgiyi, şiddetsizliği, ahlaki, insan felsefesini, barışçı olmayı öğrencilere öğretme hedefini amaçlamaktadır (Harris, 199: 309). Macnairin barış eğitimi ise; pasifist eğitim, şiddeti önleme eğitimi, karakter eğitimi, ahkal eğitimi, dini eğitim, tartışmalı konuların eğitimi, barış kültürü ve barış çalışma programlarından oluşmaktadır. Salomon barış eğitiminin çatışma çözümü eğitimini, çok perspektifli eğitimi ve değer eğitimini barındırması gerektiğini söylemiştir (Hakvoort, 2010: 290).

Tablo 2. Bjerstedt'e (1993) Göre Barış Eğitimiyle Yakın İlişkisi Olan Kavramlar

• Antifaşist eğitim	• Çevre eğitimi
• Farkındalık artırma	• Gandian çalışmalar
• Vatandaşlık eğitimi	• Küresel eğitim
• Toplumla iletişim eğitimi	• Küresel çalışmalar
• Çatışma yönetimi	• İnsan hakları eğitimi
• Kültürler arası eğitim	• Uluslararası eğitim
• Kültür çalışmaları	• Uluslararası çalışmalar
• Demokrasi eğitimi	• Liberal eğitim
• Gelişme eğitimi	• Ahlak eğitimi
• Silahsızlanma eğitimi	• Evrensel çalışmalar
• Çevre eğitimi	• Barış çalışmaları
• Bir arada yaşama eğitimi	• Politika eğitimi
• Uluslararası anlayış eğitimi	• Tartışmalı konuların öğretimi eğitimi
• Karşılıklı anlayış eğitimi	• Değer eğitimi
• Barış ruhu eğitimi	

Tablo 1 ve 2'de görüldüğü gibi barış eğitim programları amaca göre değişebilmektedir. Bjerstedt'e göre çatışma yönetimi, küresel eğitim, insan hakları eğitimi ve politika eğitimine öğretmenler ve yöneticiler özel bir önem vermektedirler (Bjerstedt, 1993: 159). Barış eğitimi programları uygulandıkları coğrafyalara göre de farklılık gösterebilmektedir. Örneğin bölünmüş bir ülke olan Kore'de yeniden birleşme eğitim programı uygulanmaktadır. Afrika Kıtasında barış eğitim programları emperyalizm, ırkçılık, insan hakları ihlalleri sorunlarına çözüm bulabilmek amacıyla yoğunlaşmıştır (Okechukwu, 1979: 382). Rwanda'da ise "Affetme" eğitimi üzerinde yoğunlaşmaktadır (Harris, 2010: 17). Bartal ve Rosen barış eğitimini doğrudan barış eğitimi ve dolaylı barış eğitimi olmak üzere iki başlık altında toplamıştır. Dolaylı barış eğitimi: Yansıtıcı düşünce, tolerans, insan hakları, çatışma çözümüdür. Doğrudan barış eğitimi ise: Çatışma ve barış, barış süreci, çatışma tarihi, yeni etkiler ve hislerden oluşmaktadır (Bartal, Rosen ve Nets-Zehngut, 28). Dolaylı barış eğitimi daha çok insanın düşünce ve tutumlarına yoğunlaşmaktadır. Yani inanç ve tutumla ilgili konular ele alınmaktadır. Buradaki en önemli nokta

diğer insanlara karşı ön yargıların ve şüphelerin giderilmesidir. Açık fikirli olmak, ön yargılardan kurtulmak sabit fikirlilikle mücadele etmek dolaylı barış eğitiminin amaçları içerisinde yer almaktadır. Doğrudan barış eğitimi ise barışı gerçekleştirmek için aktif eylem sürecini içermektedir. Doğrudan barış eğitimi barışın gerçekleştirilmesi, barışın korunması, uluslararası kuruluşların barış için çalışmaları, savaş zamanında uluslararası barış anlaşmalarına varılması ve savaş zamanında insan haklarının korunmasını içeren eylemler bütünüdür (Bartal, Rosen ve Zehngut, 2010: 28-32).

Barış eğitimcilerinin amacı anlaşmazlıkları ve çatışmaları şiddet olmaksızın, farklılıkların uzlaşmayla sonuçlanmasını sağlamaktır. Bu da barışın dinamik bir süreç olduğunu ve bir noktada bitmediğini göstermektedir (Cortright, 2008: 8). Barış eğitimi sadece çocukların değil aynı zamanda yetişkinlerin korkularını ve endişelerini de ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır (Oppenheimer, 2010: 115). Barış eğitimi kelimesini ilk kullananlardan biri 17. yüzyılda yaşayan bilginin paylaşılmasının barışa hizmet edeceğini savunan Comenius'tur. Bu anlayış insanların birbirleri ile paylaşımının düşmanlığı yeneceğini savunmaktadır. Modern barış hareketleri 19. yüzyılda Napoleon savaşlarına karşı başlamıştır. İlk barış hareketleri İngiltere, Fransa ve Belçika'da başlamıştır (Harris, 2010: 13). 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren barış hareketleri Avrupa'da ve Amerika Birleşik Devletlerinde güçlenmiştir. Entellektüeller tarafından saldırgan milliyetçilikler, askeri güç kullanımı ve savaş kahramanlıklar eleştirilmeye başlanmıştır. Bunlara ek olarak diplomasi ve çözüm yolunun daha iyi bir yol olduğu vurgulanmaya başlanmıştır (Thelin, 1996: 97).

Barış değerinin kazanımında kadınlar da önemli rol oynamışlardır. Bertha Von Suttner, Nobel barış ödülünü 1906'da kazanan ilk bayandır. Savaşa karşı roman yazmış ve uluslararası barış organizasyonunu kurmuştur. 21. yüzyılın en önde gelen barış eğitimcileri kadınlardan birisi olan Jane Addams 1931 yılında Nobel barış ödülü almıştır. Yazdığı yazılarla göçmen grupların ABD'deki okullara alınmasına katkı sağlamıştır. Kadınların eğitimlerinin seçeneklerini ve fırsatlarını kısıtlayan müfredata karşıdır. Addams, kadınların Milletler Cemiyeti gibi kuruluşlara ve savaşa karşı olan organizasyonlara katılmalarını istiyordu. Yine bu aşamada bir İtalyan kadın Maria Montessori çocukların ruhunda savaşın oluşumunu sağlayan baskıcı eğitimi reddetmiştir. Montessori, çocukların gözlerini kör edecek derecede bağımlı eğitimi değil, çocukların ruhlarını özgür kılacak bir eğitimin yararlı olduğunu savunmuştur. Montessori, pedagojinin barış dolu bir dünyaya yardım edebileceğini ileri sürmüştür (Harris, 2010: 13).

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra barış eğitimi çalışmalarının hız kazandığı görülmektedir. Barışla ilgili makaleler yazılmış, materyaller oluşturulmaya başlanmıştır. Fakat 1930'lu yıllarda barış için çalışan gruplar Avrupa'daki diktatörlük ve savaş çılgınlıkları ile zor duruma düşmüşlerdir. Okullarda barış eğitimi yerini yavaş yavaş ülke savunması ile ilgili konulara bırakmaya başlamıştır (Thelin, 1996: 107). Bununla beraber barış eğitimi artık, diğer pedagojik eğilimler gibi kendi tarihini yaratmıştır. Barış çalışmalarına Birinci Dünya Savaşı gibi İkinci Dünya Savaşı da zarar vermiştir. Barış Eğitimi düzenli ve bilimsel disiplin olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yer bulmaya başlamıştır. Bunlara ek olarak ilk akademik program-

lar ve akademik enstitüler İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar etkinlik gösterememiştir (Harris, 2010: 14).

Akademik anlamda ilk barış çalışmaları 1948 yılında Indiana'daki Manchester Kolejinde başlamıştır. 1950'li yıllarda bir bilimsel alan haline gelmiştir. İsveç'te 1950'lerde öğretmenler geliştirmekte olan ülkelerle ilgilenmekteydiler. Üçüncü dünyaya ait bilgiler genelde açlık ve zor yaşam koşulları ile ilgilidir. Bu konuların öğretildiği alanlar yurttaşlık bilgisi, tarih ve din konuları arasında olmuştur (Harris, 2010: 14).

Kenneth ve Elise Boulding, 1950'lerde Michagen Üniversitesi'nde çatışma çözümü araştırma merkezi kurmuşlardır. 1955 yılında ise Bertrand Russell ve Albert Einstein yayımladıkları bildirilerde barış çalışmalarına destek vermişler, insanlığın nükleer silahların yıkıcılığından kurtarılması gerektiğini belirtmişlerdir. 1959 yılında Peace Research Institute Oslo (Prilo) Norveç'te kuruldu. Bert Roling ve Johan Galtung bu merkezin önde gelen üyelerindendir. "Journal of Peace Research" ve "Bulletin of Peace Proposals" barış eğitimi alanında yayınların gelişmesine katkı sağladılar. İngiltere'de ise "Lancaster Peace Research Center", "Richardson Institute", aynı yıl içinde kurulmuştur. 1959'da Michigan Üniversitesinde Kenneth Boulding tarafından "Center For Research on Conflict Resolution" kuruldu. 1960'lı yıllarda ABD'nin Vietnam'a müdahalesi emperyalizm üzerine araştırmaları yoğunlaştırdı (Harris, 1999: 14). 1965 yılında ise Amerika Birleşik Devletlerinde öğrenciler barış eğitimi alanında doktora yapmaya başlamışlardır (Howlett, 2010: 35).

20. yüzyılda barış eğitimi ile ilgili kurumlar, şiddetin kötülüğünü toplumlara ulaştırmaya başlamışlardır. Şiddet insanlar ve devletlerarasında olabilmektedir. Diğer konular ise nükleer tehdit, nükleer soykırım, yayılmacı saldırılar, kültürel ve ulusal baskılar olmuştur (Harris, 1999: 14). Yine şiddet, soykırım, teknolojik savaş, etnik nefret, ırkçılık, cinsel sömürü, ulusal şiddet, barış eğitimi kapsamına girmektedir (Harris, 2010: 17). 1960'lı yıllardan itibaren Japon öğretmenler okullarda "Bomba Eğitimi" adı verilen bir program uygulamışlardır. Amaç atom bombasından acı çeken insanları hatırlamak ve bu acının bir daha yaşanmasına engel olmak olarak belirtilmiştir (Harris, 2010: 15).

Adam Curle; İngiltere Bradford Üniversitesinde "Barış Çalışmaları Programı"nın ilk başkanıdır. 1970'lerin başında barış eğitimi ile ilgili çalışmalar ve kitaplar görülmeye başlanmıştır. Fakat sistemli kaynak talepleri ve barış yapma ile ilgili evrensel analizler 20. yüzyılın son yıllara kadar yapılamamıştır (Cortright, 2008: 2). 1974 yılında ise, "Peace Education Commission" (Barış Eğitimi Komisyonu) kurulmuştur. Farklı ülkelerden barış eğitimi araştırmacıları bu komisyon önderliğinde iki yılda bir toplantı yaparak çatışma, şiddeti önleme, ırkçılık, kötüye kullanma, insan hakları ve çevresel felaketler konularında deneyimlerini paylaşmışlardır (Harris ve Synott, 2002: 5). 1980'lerden sonra ise barış eğitim programları kapsamına iç savaşlar, çatışmalarla beraber insanlığı ilgilendiren birçok konuyu almaya başlamışlardır (Thelin, 1996: 96). Seksenli yıllarda nükleer silahlar ve nükleer silahların yayılmasının engellenmesi konuları da önemli bir yer tutmaya başlamıştır (Howlett, 2010: 37). Bu tarihte barış eğitimiyle ilgili üç kitap yayınlandı: Birgit, Bocke ve Utne "Education For Peace" (Barış eğitimi), Betty Reardon

“Comprehensive Peace Education”, Ian Harris tarafından “Peace Education” kitapları yazıldı (Harris, 2010: 14). 2010 yılında ise Oxford Üniversitesi yayınlarından “Oxford International Encyclopedia of Peace” (Oxford Uluslararası Barış Ansiklopedisi) yayımlamıştır (Howlett, 2010: 37). 20. yüzyılın sonlarında ise barış eğitimi; şiddeti engelleme eğitimine yönelmiştir. Gençlerin becerilerinin farkındalığını artırarak onları şiddet, uyuşturucu ve cinsel sömürü tuzağından kurtarma amaçlanmaktadır (Harris, 2010: 16). 20. yüzyılda küresel ısınmalar, çevresel felaketler, biyolojik çeşitliliğin yok olması, su kaynakları, barış eğitiminin kapsamına girmiştir. 21. yüzyılda ise barış eğitiminin sosyal adalet üzerine yoğunlaşacağı ön görülmektedir (Harris, 2010: 17).

Yukarıda barış eğitimi ile ilgili verilen bilgilerden yola çıkarak şu noktayı da eklemek gerekir ki barış ile ilgili kazanımlar kolay olmamıştır. Barış için çalışmak, barış için mücadele etmek de çok zordur. Barışın savunulması politik bir hareket olarak en tehlikeli sistem karşıtlığı olarak görülebilir (Türker, 2010-11). Özellikle savaş zamanlarında barış gönülleri hayalperest olarak kabul edilmişlerdir ya da olumsuz olarak değerlendirilmişlerdir. Jane Adams; Amerika Birleşik Devletleri’nin Birinci Dünya Savaşı’na girmesine karşı çıkmış, fakat karşılığını dışlanarak almıştır (Cortright, 2008: 1). Birinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkmış olan barış hareketleri vatana ihanet ve düşman ajanlığı ile eş anlamlı olarak kabul edilmiştir (Akad, 2011: 45). 1930’lu yıllarda barışı savunmak Adolf Hitler’e hizmet etmek ya da düşmana ödün vererek savaştan kaçmak anlamına geliyordu. Silahlanmaya karşı hareketler de Soğuk Savaş dönemi boyunca Sovyetlerin bir oyunu olarak algılanmıştır. ABD’de ise CIA çok sayıda dernek, vakıf, kültür ortamı, kongreler, kontrollü yayınlar ve sinema gibi araçları kullanarak barış hareketlerini gözden düşürmüş veya barış taraftarlarının itibarlarını azaltmaya çalışmıştır (Akad, 2011: 45). Amerika Birleşik Devletleri’nde barış hareketleri ne zaman ders kitaplarında ya da Amerikan tarihini anlatan kitaplarda yer alsın bu konuları yazarlar bozguncu ya da hain olarak adlandırılma tehlikesiyle yüz yüze gelmişlerdir (Howlett, 2010: 37). İsveç’teki barış eğitimi fikrine karşı olumsuz tepkiler de doğmuştur. Stockholm’da bir gazete Alexander, Gustavus Adolphus ya da Napoleon’un savaş kahramanlığının yerine barış sevgisini anlatmanın ihanetle eşdeğer olduğunu savunmuştur (Thelin, 1996: 101). 11 Eylül saldırılarından sonra ABD’de barış eğitimi için çalışan gruplar zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Amerika Birleşik Devletleri’nde bir merkezî Katolik lisede barış eğitimi programı gerçekleştirilmekteydi. Bu okuldaki öğrenciler kalplerinde ve ruhlarındaki barışın geliştirilebilmesi için sık sık tartışmalar yapıyorlardı. Barış eğitim programını uygulayacak olan gruba izin verilmesinde okul yönetimi isteksiz davranmıştır. Çünkü bu programın uygulanacağı tarih 11 Eylül saldırılarından hemen iki hafta sonraya denk gelmiştir. Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon’a yapılan saldırılar derslerde çatışmaları barışçı yollardan çözme çabalarını olumsuz olarak etkilemeye başlamıştır. 11 Eylül saldırıları bazı gazetecileri ve bilim adamlarını okullarda uygulanan eğitim sistemini eleştiriye yönlendirmişti. New York merkezli tarih ve sosyal bilimler gözlem grubundan olan Amerika ders kitapları heyetinin başkanı Gillbert T Sewall; dünya tarihi, küresel eğitim ve barış eğitimi konularının uygulandığı derslerde Amerikan karşıtlığının olduğunu ve bu durumun bir an önce değiştirilmesi gerektiğini vurgulamaya başla-

mişti. Amerika Birleşik Devletlerinde I. ve II. Dünya savaşı tecrübesi yaşamış bir ulus için barış eğitimi yıkıcı bir programdı ve Amerikan karşıtlığı olarak da algılanmıştır. Barış Eğitimi Komisyonu sekreteri Ian M Harris, savaş zamanında yükselen şiddetin ve artan ulusalcılığın olduğu ortamlarda barış eğitimi uygulamalarının zorluğuna işaret etmiştir. Çünkü böyle ortamlarda vatandaşlar güvenlik talepleri ön plana çıkmakta ve barış kavramı geri plana itilebilmektedir (Manzo, 2001: 1).

Sonuç

Barış insanoğlun günümüzde en çok arzuladığı ve ihtiyaç duyduğu değerler arasındadır. Arzu edilmesine rağmen tüm dünyanın barış dolu bir yer olmasını beklemek günümüzün şartlarıyla adeta imkânsız hale gelmiştir. Dinler, gelenekler, kültürler, fikir adamları barışın hangi değerler barındırması gerektiğine dair fikirler öne sürmüşlerdir. Barış iki devlet arasında olacağı gibi bir toplumun kendi arasında da olabilir. Ayrıca günlük hayatta da insanların bazen anlaşmazlıkları çözerek barış yaptığına şahit olmaktadır. Barış öğretiler bir kavram olduğu için eğitimciler derslere barış değerinin katılması gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu çalışmanın amacı literatürdeki bilgilerden yola çıkarak barış kavramının ne anlama geldiği açıklamak ve barış eğitiminin tarihçesi hakkında sistematik şekilde bilgiler vermektir.

İnsanoğlunun dünya üzerindeki varlığından günümüze kadar olan zaman diliminde savaşlar da devam ederek gelmiştir. İnsanoğlu bir taraftan savaş yaparken bir taraftan da barış için mücadele etmiştir. Bu nedenle savaşın tarihi ne kadar eski ise barışın tarihi de o kadar eskidir. Barışın birçok tanımı olduğu görülmüştür. Günümüzdeki barış teorisyenleri iki tür barışın olduğunu dile getirmektedirler. Birincisi savaşların ve çatışmaların olmadığı barış, bu barış “Negatif barış” olarak kabul edilmektedir. Diğer taraftan kabul edilen diğer barış türü “pozitif barıştır”. Pozitif barışın olduğu yerlerde çatışmalar ve savaşlar yoktur. Bu duruma ek olarak pozitif barışın olduğu yerlerde adalet sistemi iyi işlemektedir. Ayrımcılıklar ve ötekileştirmeler yoktur. Pozitif barışın olduğu yerlerde seçimler adaletli şekilde yürütülmektedir. Bunun yanında söz ve basın hürriyeti vardır. Ayrıca pozitif barışın olduğu yerlerde insan dışındaki canlıların yaşamına da saygı esastır.

Barış konusu ve barışın hangi değerleri barındırması gerektiği gibi konular kuşkusuz tartışmalı konulardır. Bununla beraber dünya üzerinde barışın korunması bir görev olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle Birleşmiş Milletlerin barışı koruma operasyonları adı altında çatışma ve savaş yaşanan yerlere asker göndermektedir. Türkiye de zaman zaman bu faaliyete katılmaktadır. Yine barış değerinin evrensel bir değer olarak kabul edilmesine “Nobel Barış Ödülleri”ni gösterebiliriz. Bu ödüllerin verildiği kişiler zaman zaman tartışma konusu olmakla beraber temel amaç

barışa katkı yapan kişileri ya da kuruluşları bu ödülle onurlandırmak ve barışın evrensel bir değer olduğunu vurgulamaktır.

Barış korunabilir bir değer olmanın yanında ayrıca öğretilebilir bir değerdir de. Bu nedenle eğitime barış değerinin katılması görüşü haklılık kazanmıştır. Bununla beraber 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde Napoleon'a karşı başlatılan barış hareketleriyle beraber barış eğitimi düşüncesi de oluşmaya başlamıştır. 19. yüzyıl boyunca barış eğitimi din eğitiminin ve özellikle de tarih eğitiminin bir alanı olarak kabul edilmiştir. Fakat 20. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde "barış eğitimi" kendisini bağımsız bir disiplin olarak kabul ettirmiştir. Günümüzde bu alanda akademik çalışmalar yapılmaktadır. Avrupa'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde lisansüstü eğitimler verilmektedir.

20. yüzyılda barış eğitimi ile ilgili kurumlar, şiddetin kötülüğünü toplumlara ulaştırmaya başlamışlardır. Şiddet insanlar ve devletlerarasında olabilmektedir. Diğer konular ise nükleer tehdit, nükleer soykırım, yayılmacı saldırılar, kültürel ve ulusal baskılar olmuştur (Harris, 1999: 14). Yine şiddet, soykırım, teknolojik savaş, etnik nefret, ırkçılık, cinsel sömürü, ulusal şiddet, barış eğitimi kapsamına girmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iki büyük güç arasında doğrudan savaş yaşanmamıştır. Ancak savaşlar ulusların arasından ulusların içerisine kaymıştır. Etnik ve dini nedene dayanan savaş 20 yüzyılın ikinci yarısındaki en yaygın savaş türü olmuştur. İç savaşlar 20. yüzyıldan 21. yüzyıla da miras kalmıştır. Özellikle 21. yüzyılın ilk çeyreği Arap coğrafyasındaki iç çatışmalarla anılır hale gelmiştir. Bu nedenle Atatürk'ün "Yurtta barış dünyada barış" sözü yaşanan iç savaşlara bakılınca daha da anlam kazanmıştır.

Barış eğitimi uygulandığı yere göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin iç savaş ve acılar yaşayan Afrika ülkelerinde unutmama ve affetme temalarına yoğunlaşılırken Kore gibi bölünmüş ülkelerde temalar yeniden birleşme üzerine yoğunlaşabilmektedir. Bunun yanında cinsel sömürüye karşı mücadele, uyuşturucu madde kullanımına yönelik mücadele, vatandaşlık eğitimi, ahlak eğitimi, çevre eğitimi gibi programlarda barış eğitim programları içerisinde yer almaktadır. Eğitimin barışa hizmet edebileceği fikrinden hareketle bu alanda tarih eğitimine de önemli bir rol yüklenmiştir. Tarih eğitiminden daha barışçı bir dünyaya katkı sağlaması beklenmektedir. Bununla beraber barış yolunda kazanımlar emek gerektiren faaliyetlerdir. Çünkü savaş ve çatışma yaşanan toplumlarda barıştan bahsetmek kolay değildir. Avrupa'daki barış eğitimcileri İkinci Dünya Savaşı öncesi, ABD'de ise 11 Eylül saldırıları sonrasında zor durumda kalmışlardır. Bu nedenle barış için mücadele etmek, en azından daha barış dolu bir dünyaya katkı sağlayabilmek emek ve fedakârlık gerektirmektedir. Özellikle savaş, terör ve ulusla güvenliğinin ön planda olduğu zamanlarda barış düşüncesi geri plana itilmektedir. Yeryüzünde yaşanan savaşlar ve çatışmalar, ayrıca insanlığın belleği olan tarih barışın evrensel bir değer

olduğunu ortaya koymuştur. Birleşmiş Milletler ise barışın korunması gereken bir değer olduğunu kabul ederek barışı koruma kararları almış zaman zaman da askeri müdahaleler ile barışı korumak için harekete geçmiştir. Başta UNESCO olmak üzere bilim ve kültür kurumları barışın öğretilibiliri bir değer olduğunu kabul etmişlerdir. Barış eğitimi de bağımsız bir disiplin olarak akademik çalışmalarla insanlığın daha iyi bir dünya idealine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akad, M. T. (2011). *Modern Savaşın Temel Kavramları*, İstanbul: KitabYayınevi.
- Aristophanes. (1941). *Eşekarıları, Kadınlar Savaşı* (Çev. Sebahattin Eyüboğlu ve Azra Erhat). III. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aristophanes (2012). *Barış* (Çeviren, Oyunlaştıran, Yöneten. Yücel Erten, Ankara: Ankara Devlet Tiyatroları.
- Bar-Tal, D., Rosen Y and Zehngut R. N. (2010). Peace education in societies involved in intractable conflicts goals, conditions, and directions, *Handbook on Peace Education*, pp. 287-301 (Ed by. Gavriel Salamon and Edward Cairns). P Psychology Press.
- Bilgen, B. (2010). Toplumsal barış için eğitimin yeniden yapılandırılması uluslararası sempozyumu. *Toplumsal Tarih Dergisi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 199, 8-10.
- Bilgiç, A. (2012). 20.YY. sorunlarına bir bakış: Nobel barış ödülleri, *Yenilikçi Tarih Öğretimi Etkinlik Örnekleri*, Baş Editör. Hüseyin Köksal, Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı, 259-271.
- Bjesrstedt Ake. (1993). Peace education in schools around the world at the beginning of the 1990s, *Peace Education : Global Perspectives*, pp. 146-169, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Cogrigt, D. (2008). *Peace a History of Movements and Ideas*, Newyork: Cambridge University Press.
- Demirtaş, A. (1991). Barış, savaş ve eğitim, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, 41-46.
- Harris, I, M. (1999). Types of peace education, In A Raviv., D.B-Tall and L Oppenheimer (Eds). *How Children Understand War and Peace: A Call for Peace Education*, 299-317.
- Harris I, M. (2010). Peace education in regions of tranquillity, *Handbook on Peace Education*, pp. 287-301, Ed by. Gavriel Salamon and Edward Cairns, P Psychology Press.
- Hirş, E. (1947). *Kant'ın ebedi barış üzerindeki felsefî denemesi*, Kenan Matbaası, İstanbul.

- Noe, N. (2008). Hope for peace, *Transforming Education For Peace* (Edited by, Jing Lin, Edward J. Brantmeier and Christa Bruhn). Charlotte and North Carolina, 143-162
- Oktaç, C. (2012). *Modern Toplumlarda Savaş ve Barış*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Peage J. S. (2000). Can history teach us peace, *Peace Review*, 12(3). 441-448.
- Peage, J. (2008). *Peace Education*, Charlotte: Information Age Publishing,
- Piaget, J. (1989). Is education for peace possible? *The Quarterly Journal Of The Jean Piaget Society*, 17, 5-9.
- Safran, M ve ATA, B. (1996), “Barışçı tarih eğitimi üzerine çalışmalar; Türkiye’de tarih ders kitaplarında Yunanlılara ilişkin kullanılan dil ve Yunanlılara ilişkin öğrenci görüşleri”, *GÜ. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 11–26.
- Souza, L. Sperb T. M and McCarty S. (2006). Brazilian Children’s Conceptions of peace, war and violence. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 12 (1), 49-63.
- Tekeli, İ. (2007). *Birlikte Yazılan ve Öğretilen Tarihe Doğru*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Thelin, B. (1996). Early tendencies of peace education, *Peabody Journal of Education*, 71(3). 95-110.
- Tolstoy, L. (2009). *Tanrı’nın Egemenliği İçinizedir* (çev. Domik Pamir). İstanbul: Kaos.
- Tolstoy, L. (2010). *Savaş ve Barış I* (Çev. Zeki Baştımar). İstanbul: Can Yayınları
- Vriens, L. and Aspeslagh, R. (1985). *Peace Education as Alternating Between the Person and the Structure*, 20 (3/4). Toronto.
- Volkan, V. (1996). Bosnia- Herzegovina: Ancient Fuel of Modern Inferno, *Mind & and Human Interaction*, 7, 110-127.
- Wilson, T.W. (1985). The Global Environment and the quest for peace : A Revolution in the scale of things, *Social Education*, March, 201-204.
- Yılmaz, M. E. (2007). *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Etnik Çatışmalar*, Ankara: Nobel Yayınları.
- www.tsk.gov.tr

SUMMARY
PEACE AS A UNIVERSAL VALUE AND THE HISTORY OF PEACE
EDUCATION

One of the greatest desires of human being today is to realize peace both in the society he lives in and in the world. A great many definitions of peace have been put forward. Religions, traditions, cultures, thinkers have come up with the ideas peace should bear in it. Peace could be between two states as well as within a society itself. We sometimes come across with the fact that people solve their problems and have peace. The aim of the current study was to explain what peace means and inform about the history of peace education systematically.

In the time when human being has appeared in the world up to the current time, there have also been wars. He has also had a struggle with peace while making wars. Therefore, the history of war is as old as that of peace. Today peace theoreticians define peace in two ways. The first is the peace where there is no war or conflict which is known as “negative peace” and the second one is the peace known as “positive peace”. There is also no war or conflict, in addition, the system of justice works where in this category. There is no discrimination or othering. Fair elections can be held in the places where there is positive peace. There is also freedom of expression and press. In addition, there is respect for the creatures other than human being in the places where there is positive peace. Therefore, “positive peace” is a desired one.

Such issues as the concept of peace and what kind of values it should have are the topics that have been argued. On the other hand, maintaining peace on the world is regarded as a task. That’s why, United Nations send soldiers to the places where there is a conflict and war in the name of keeping peace. Turkey sometimes joins this activity. “Nobel Awards for Peace” can be given as the examples of maintaining peace. Even though the price owners sometimes become the topic of discussion, the basic aim is to honor the people and the institutions participating peace and highlight the fact that peace is a universal value.

Besides being a sustainable value, peace is also a value that can be taught. Therefore, it has become a truth that peace should be involved in education as a value. On the other hand, with the peace activities carried out against Napoleon in the second quarter of 19th century, the idea of peace education started to appear. Throughout nineteenth century, peace education was regarded as a part of religious education, in particular a part of history education. However, in the second half of twentieth century, “peace education” was regarded as an independent discipline. Some academic studies have been carried out in this field. Some post graduate studies have also been conducted in Europe and United States of America.

Institutions regarding peace education in the twentieth century started to give messages about the bad side of violence to societies. Violence might be experienced between people as well as states. Other issues are nuclear threat, nuclear genocide, expansionist attacks and international press (Harris, 1999; 14). Again, violence, genocide, technological war, ethnic hatred, racism, sexual exploitation, national violence all regarded within peace education. There became no direct war between two powers after the Second World War. However, wars made their ways to the inside of communities rather than in between them. A war based on ethnicity and religion was the most common type of war in the second half of twentieth century. Civil wars were inherited by the twenty first century from the twentieth century. In particular, the first quarter of the twenty first century has been familiar with inner conflicts in Arab geography. Therefore, the saying of “Peace at home and peace in the world” by Atatürk becomes more meaningful when it comes to inner conflicts.

Peace education can differ according to the place it is applied. As an example, while the themes of forgetting and forgiving are intensified in African countries where there are civil wars and conflicts, in such divided countries as Korea, the themes of reunification are uttered. In addition, programs such as struggle against sexual exploitation, struggle against using drugs, citizenship education, moral education and environment education are considered as the topics of peace education. Depending on the idea of the fact that education can serve for peace, history education has a significant role in this field. History education is expected to have a contribution for a more peaceful world. Also, what is gained for the sake of peace requires pains, since it not an easy thing to talk about peace in the communities where there is a war or a conflict. Peace education prior to Second World War had some challenges following 9/11 attacks in the USA. Therefore, putting a struggle for peace and being able contribute to a world full of peace at least require pains and devotion. In particular in the period when war, terror and national security are forefront, the idea of peace is left behind. Conflicts and wars in the world and also history which is the memory of humanity have revealed that peace is a value to be protected. United Nations regarded peace as a value to be maintained and started to act to protect it through military interferences applied in some periods. Science and cultural institutions, UNESCO in particular, regard peace as a value that can be taught. Peace education as an independent discipline aims at contributing to a better world ideal of humanity through academic studies. Civil wars are fought today as well. Particularly, inner conflicts in Arab geography opened deep wounds. Peace education can make contribution in these regions in order to heal the wound. The important point to be cared here is that the activities carried out should not have political purposes and should be in favor of common interest of humanity, since you should act with justice good will if you would like to reach the target of peace.